

Пет години след началото на световната подводна археология тя се заражда и у нас

110 години от зараждането на идеята за предварително планирано търсене на археологически находки под вода в България (оригиналното заглавие на автора)

За начало на подводната археология е прието случайното откриване на останките от антично коработушение от I в. пр. Хр. край о-в Антикитира от гръцки водолази-ловци на сунгери през 1900 г. Изваждането на повърхността и транспортирането до Атина на товара на потъналия кораб – антични гръцки и римски статуи, е организирано от гръцката държава с помощта на военния флот през 1901 г. Всички дейности са били ръководени на място от археологът Георгиос Византинос.¹ Само пет години по-късно в България е направен подобен опит за прилагането на този иновативен за своето време метод. Идеен баща на тази инициатива е Варненското археологическо дружество.

Възникването на идеята за търсене на археологически находки под вода и опита за нейната реализация са подробно описани и публикувани в първия годишен отчет на Варненското археологическо дружеството²:

*Известно е, че в сражението при Варна в 1444 г., част от християнското дясно крило начело с Велико-Варадинския и Ерлавския епископи, се нахвърлило при преследването му от турците в езерото, гдето е потънало. – Консул Вретос в своето описание на България, издадено на френски в 1855 г., пише така: „след сражението в 1444 г. са били нахвърлени от турците десет хиляди мъртви трупа (християнски) в езерото. Рибарите намират сега, при ловене на риба, парчета от емайлирани брони и шлемове“.*³

Археологическото дружество се интересува за изгиналите войници и се е отнесло на 3-й Февруарий (№ 14) до началника на флотата⁴ за отпускане на едно катерче, с помощта на което да се дири в езерото (с куки или с водолаз⁵) – За да бъде дружеството по-добре осветлено върху местността на сражението, което е станало някъде на запад от гр. Варна, то се отнесе с писмо от 27-й Юлий (под № 183) до бригадния командир⁶ с молба да се произнесе върху нея офицерска комисия, в която да влезнат и членовете – офицери на дружеството⁷. При молбата е приложена немската брошурка на генерал-майора Келер (за сражението до Варна⁸). (Обр.1) Комисията има да се произнесе върху два въпроса:

1) кое място на запад отговаря на сражението и

2) на кое място е могла да се нахвърли християнската войска в езерото.

Според отговора дружеството ще се разпорежи на кое място в езерото да се спусне катерчето. Комисията не е изказала още своето мнение.

Дружеството се надява, че при прокопаването на канала (между морето и езерото) ще могат да се намерят скелети на християнските рицари. Археологическото дружество, след като ще събере още някои сведения за сражението и след като ще направи някои разкопки, ще издаде описанието на Варненското сражение в 1444 г.

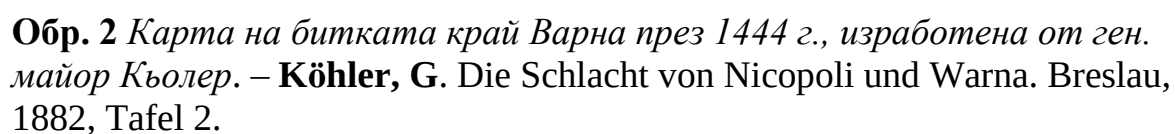
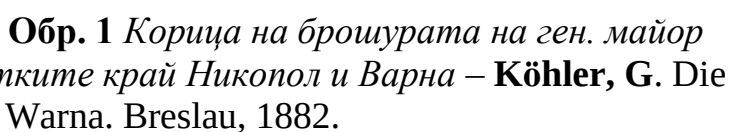
В специално посветения на битката край Варна през 1444 г. брой на Годишника на варненското археологическо дружество, е споменато, че Военноморския флот и Портовото капитанство във Варна са отпуснали катер, с който да бъде драгирано дъното⁹ на предварително посочено в тогавашното Девненско езеро място¹⁰:

За търсенето отпуснало флотското управление във Варна едно катерче. Командантът на катерчетата Б. Попов (портов командант) предложил да се спуснат на езерното дъно три успоредни железни пръчки, върху които да се закачат „котки“ (куки) в шахматно положение. По този начин ще могат да се изкарат и малки предмети – Изучванията ще станат в източната част на езерото, между град Варна и най-тясното място на езерото, което се намира до с. Инджекьой (това място е хилядо метра широко) (Обр. 2-3). От 1444 г. до днес, т.е. в продължение на 564 г. сигурно са се образували на езерното дъно доста дебели утайки и то особено по тези места, гдето се вливат в него рекички като до Пейнарженския дол, после долът до чушмата Максуд-аа (зад памучната фабрика) и дерето, което пресича Добришкото шосе между 4 и 5 километър). В другите части на езерото утайките ще бъдат сравнително слаби, защото езерната вода се размъща само по време на проливни дъждове. В тези части на езерото, гдето утайките са слаби, са били видни се, намерени от рибари при ловение риба (с мрежи) парчета от емайлирани брони и шлемове (Vretos. La Bulgarie ancienne et moderne 1856). Да не са били намерени показаните предмети, не щяхме да вярваме, че е възможно да се намерят каквито и да е следи от потъналите в езерото войници.

Съмняваме се въобще, че християнската кавалерия, която била облечена с тежки ризници, панцири и др. се решила да прегази езерото¹¹. Северният бряг на езерото е лесно достъпен в най-източната си част, по дола до Максуд-аа и на запад от него. От Максуд-аа към юг западните езерните дълбочини са следните: най-напред 1-3 метра, после 10 м. и нататък 9, 8, 6, 4, 3, 2 и 1 м. Най-голямата дълбочина (10 м.) се намира на разстояние 150 м. от северния бряг. – На най-тясното място на езерото (до с. Инджекьой) дълбочините са следните: 1½, 2½, 4, 12½, 16, 18, 19, 18, 16, 15, 11, 5½, 1¾, 1, ¾ и ½ м. При 1000 м. ширина на езерото (до Инджекьой) големите дълбочини (от 11–19 м.) държат разстояние 800 м.

От наличната архивна информация не става ясно дали е било осъществено планираното драгиране. Независимо от това, остава факта, че само 5 години след поставянето на началото на подводната археология, в

Теодор РОКОВ
Варненски археологически музей

Обр. 3 Карта на околностите на Варна и бреговете на Девненското езеро, изработена от Хермин Шкорпил. – Шкорпил, Х. Походът на Владислава през България в 1444 г. и битката при Варна. - Известия на варненското археологическо дружество, I, 1908, табл. 1.

¹ International Handbook of Underwater Archaeology (The Springer Series in Underwater Archaeology). Editet by Carol V. Ruppe and Jane F. Barstad. Springer Science & Business Media New York, 2002, p. 3-4

² Шкорпил, Х. Търсене на потънали войници в Девненското езеро. - Първи годишен отчет на Варненското археологическо дружество за 1906 година. Варна, 1907, с. 11-12

³ *Ce fut derrière ce lac de Dewna que fut livrée la bataille par le fougueux et valeureux roi Wladislas ou Ladislas, et ce fut dans ce lac que furent jetés, par les Turcs victorieux, les cadavres de dix mille soldats chrétiens, qui firent des prodiges de valeur dans cette fatale journée où leur Souverain paya de sa tête son extrême imprudence, et le peu de cas qu'il fit des conseils d'Hunyade. Les morceaux d'emails des cuirasses de ces braves soldais du Christ, que les pêcheurs trouvent de temps en temps dans ce lac, ne laissent aucun doute sur l'emplacement de cette fameuse bataille de Varna, le Waterloo des armées chrétiennes du XVme siècle.*
Vretos, A. P. La Bulgarie ancienne et moderne: sous le rapport géographique, historique, archeologique, statistique et commercial. Saint-Petersbourg, 1856, p. 211

⁴ По това време началник на флота е кап. I ранг Пол Пишон.

(<http://www.boiniznamena.com/?action=article&id=197>)

⁵ По това време старши водолазен офицер в Портово капитанство във Варна е лейтенант Богдан Ганчев. (<http://www.boiniznamena.com/?action=article&id=197>).

Първата водолазна школа в България е организирана от капитан-лейтенант Борис Попов от Дунавската флотилия през 1904 г. (http://www.pan.bg/view_article-3-324638-50-GODINI-ShKOLA-ZA-VODOLAZI.html). Той преминава едногодишен курс на обучение в Кронщадската водолазна школа в Русия. (<http://kronvestnik.ru/museum/9358>). Съгласно заповед № 13243 на Главния морски щаб от 11 септември 1903 г., лейтенант Борис Попов държи теоретичен изпит по водолазно дело и получава свидетелство за водолаз-офицер. (<http://kortic.borda.ru/?1-1-0-00000041-000-180-0>)

⁶ По това време командир на II-ра Бригада с щаб във Варна от състава на Четвърта пехотна Преславска дивизия е полковник Михаил Вълков (<http://www.boiniznamena.com/?action=article&id=214>)

⁷ В списъците с имената на членовете на Варненското археологическо дружество, публикувани в първия му годишен отчет са вписани: Аврамов – запасен полковник, Альов-лейтенант, Ангелов-капитан II ранг, Асенов – мичман I ранг, Вучев – капитан, Вълков – полковник, Георгиев – капитан, Гиргинов – капитан-началник в щаба на бригадата, Димитриев – капитан II ранг, Димитров – капитан, Добрев – капитан-лейтенант, Каназирев – поручик, Касабов – мичман I ранг, Ковачев – запасен подполковник, Коларов – капитан, Манолов – мичман II ранг, Минков – капитан II ранг, Пишон – капитан I ранг, Софрониев – полковник, Черешаров – капитан.

⁸ **Köhler, G.** Die Schlacht von Nicopoli und Warna. Breslau, 1882, S. 35-67

⁹ По това време (1906–1907 г.) водолазите в Портово капитанство Варна са били ангажирани със строежа на хелинга за миноносците. В сравнение с огледа на дъното от водолаз, драгирането е много по-лесен и бърз метод, с който се покрива голяма площ.

¹⁰ Маджарите за паметника на крал Уасло (Владислав). – Известия на Варненското археологическо дружество, I, 1908, с. 75, б. 1

¹¹ Самият Херман Шкорпил се отнасял с недоверие към информацията на Вретос, че след битката, османците изхвърлили в езерото труповете на десет хиляди убити християнски воители. **Шкорпил, Х. К.** Походът на Владислава през България в 1444 г и битката при Варна. - Известия на Варненското археологическо дружество, I, 1908, с. 67